

Italiaans

I. Revolon, J. Thomson*

* Department of Human Communication Sciences, University of Sheffield

1. Taalbeschrijving

Italiaans is een Romaanse taal, omdat het rechtstreeks is afgeleid van het Latijn. Het huidige Italiaans is gebaseerd op Florentijns, een Toscaans dialect dat tussen de 14e en de 16e eeuw de status van officiële taalvariëteit kreeg en dat werd gebruikt voor educatieve, administratieve en literaire doeleinden (Bertinetto & Loporcaro, 2005; Kramer, 2009)

Ondanks dat er nog steeds veel dialecten worden gesproken en deze dialecten soms ook als eerste taal geleerd worden (Kramer, 2009), is standaard Italiaans de officiële taal van Italië. De meest voorkomende varianten zijn Florentijns, Milanees en Romeins (Bertinetto & Loporcaro, 2005).

Italiaans wordt in Italië gesproken door 60 miljoen mensen en het is een van de officiële talen van Zwitserland, waar het wordt gesproken door 300 000 mensen in Canton Tessin en Canton Graubünden. Een kleine minderheid van de Italiaanse sprekers is ook te vinden in Istrië en op Malta. Italiaanse immigranten zijn te vinden in verschillende delen van de wereld, zoals Frankrijk, Duitsland, Noord- en Zuid-Amerika, het Verenigd Koninkrijk en Australië (Bertinetto & Loporcaro, 2005; Kramer, 2009; Expat Insider, 2016; AIRE, 2009).

Consonant systeem

Tabel 1

Consonant systeem van het Italiaans (overgenomen van Bortolini, 2004)

	Coronal					Dorsal				
	Bilabial	Labiodental	Dental	Alveolar	Postalveolar	Palatal	Velar	Uvular	Pharyngeal	Glottal
plosives	p b			t d			k g			
nasals	m	(m)		n		ɲ	(ŋ)			
trill				r				(R)		
fricatives		f v		s z	ʃ [ʒ]					
affricate				tʃ dʒ						
liquids				l		ʎ				
semi-vowels	w					j	w			

() = allofonen; [] = klanken die niet tot het consonantsysteem van het Italiaans behoren, maar voorkomen in leenwoorden

In table 1 is te zien welke consonanten voorkomen in het Italiaans. Het is belangrijk daarbij nog de volgende opmerkingen te maken (Berruto, 2006; Bertinetto & Loporcaro, 2005; Maddieson, Flavier, Marsico, Coupé, & Pellegrino, 2013):

- varianten op de rhotic / r / zoals de uvular / ʀ / en / ʁ / zijn toegestaan;
- de meeste medeklinkers kunnen als geminaat voorkomen tussen twee vocalen. Geminaten - fonetisch lange medeklinkers - spelen een belangrijke rol in het Italiaans omdat ze een andere betekenis aan de woorden verlenen. Bijvoorbeeld

/noːte / (muzieknoten) /noːtːe / (nacht);

/paːla / (spade) /paːlaː / (bal);

- de intervocalic /z/ kan ofwel stemhebbend zijn of stemloos, afhankelijk van het dialect. Bijvoorbeeld:
chiesa /kjɛza / (kerk) of stemloos /kjɛsa/ (kerk)
In de noordelijke regio's wordt de /z/ vooral stemhebbend uitgesproken.

- Een ander regionaal verschil is uitspraak van de affricaten /ts/ en /dz/.

Syllabe structuur

De default syllabe structuur van het Italiaans is vrij eenvoudig en wordt gevormd door CV (Medeklinker-Klinker), zoals in het woord /mela/ (appel). Andere typische structuren zijn:

- V → /'ape/ (bij) = [a]+[pe]
- VC → /'arto/ (ledemaat) = [ar]+[to]
- CCV → /'stel:a/ (ster) = [ste]+[l:a]
- CVC → /'konto/ (rekening) = [kon]+[to]
- CCCV → /'strut:so/ (struisvogel) = [stru]+[t:so]

NB Het Italiaans laat in principe geen finale consonanten toe. Daarom wordt in het scoreformulier onderscheid gemaakt tussen de posities initiaal en intervocaal.

Klemtoon

De meest voorkomende klemtoonpatronen zijn:

- op de laatste syllabe - bijv. in /kwali'ta / (kwaliteit)
- op de voorlaatste syllabe - bijv. in /pja'tjere / (plezier)
- op de voor voorlaatste syllabe - bijv. in ['kamera (kamer)]

Klemtoon op de voorlaatste syllabe komt het meest voor.

2. Fonologische ontwikkeling

De fonetische en fonologische ontwikkeling van typisch ontwikkelende Italiaanse kinderen is slechts in enkele studies beschreven (Bortolini, 1995; Zmarich & Bonifacio, 2005; Zmarich, Fava, Del Monego, & Bonifacio, 2012). Hun gegevens zijn weer afgeleid van studies van Zmarich en medewerkers (2012) en Zanobini en collega's (2011).

Tabel 2

Verwervingsleeftijden van de Italiaanse consonanten volgens Zmarich et al. (2012) and Zanobini (2011)

Leeftijd	Initiaal	Intervocaal
1;6 – 1;11	p t b	p t n
2;0 – 2;5	k m n v l	k m d v z l
2;6 – 3;6	g f s d	g f s j
> 4	r tʃ dʒ dʒ clusters	ʌ r ɲ tʃ ts dʒ dʒ clusters

3. Veel voorkomende fonologische processen

Both Zmarich (2012) and Zanobini (2011) registered the phonological errors made on average by their samples. For the age groups analyzed by Zmarich (18-36 months), the most frequent errors were cluster reductions followed by fronting, deletion of weak syllable and stopping and they tend to decrease with age. Zanobini, for the older age group (36-42 months) observed that cluster reduction was still the most frequent error followed by lateralization of trilled sound (/r/ → /l/ substitution). For further details, the reader is again referred to Tresoldi and collaborators (2015).

Zowel Zmarich (2012) als Zanobini (2011) onderzochten de fonologische processen, maar in net andere leeftijdsgroepen. Voor de leeftijdsgroepen 18-36 maanden waren de meest voorkomende fouten clusterreductie, fronting, deletie van de zwakke syllabe en stopping. Zanobini, die de oudere kinderen onderzocht (36-42 maanden), noteerde het meest clusterreductie gevolgd door lateralisatie van de /r/.

Tabel 3

Fonologische processen volgens Zmarich (2012) and Zanobini (2011)

Proces	Voorbeeld	2;6 – 3;0	3;0 – 3;6
Fronting	'kane → 'tane 'jim:ja' → 'sim:ja	*****	
Stopping	'fumo → 'tumo	*****	
Del.zwakke syl.	ele'fante → e'fante	*****	
CCreductie	'stella → 'tella	*****	*****
Gliding	'foʌ:a → 'foja	*****	*****
Lateralisatie	'rana → 'lana	*****	*****

4. Lexicale ontwikkeling

De belangrijkste studies naar lexicale ontwikkeling van Italiaanse kinderen zijn gerelateerd aan de Italiaanse versie van de Communicative Developmental Index (Fenson et al., 1993), de Primo Vocabolario del Bambino (PVB; Caselli, Pasqualetti, & Stefanini, 2007). De ontwikkelingsfasen van de Italiaanse kinderen komen grotendeels overeen met die van de Engelse peers (Caselli & Casadio, 1995):

- Routine- en woordspelletjesfase (woordenschat tot 10 woorden);
- Referentiefase, (woordenschat tot 200 woorden, voornamelijk zelfstandig naamwoorden);
- Predicatiefase (vanaf 100 woorden, werkwoorden en andere woordsoorten nemen toe);
- Grammatica fase, (wanneer functie woorden worden geproduceerd, meestal vanaf 400 woorden)

Kinderen van 18 tot 36 maanden ondergaan een aanzienlijke verandering in hun lexicon. Volgens de studie van Caselli en collega's (1995; 2007) zijn sociale woorden in het begin de meest voorkomende, maar nemen ze geleidelijk af om plaats te maken voor zelfstandige naamwoorden. Zelfstandig naamwoorden maken 60% uit van het lexicon rond 22-23 maanden. Het gebruik van functiewoorden en werkwoorden neemt toe met de leeftijd.

Zmarich et al. onderzochten de lexicale ontwikkeling in relatie tot articulatie. Ze analyseerden ze de fonologische kenmerken van de woorden opgenomen in de PVB. Voorlopige resultaten suggereren dat later verworven woorden ook complexer zijn vanuit een articulatorisch oogpunt. Dat wil zeggen, fonetische complexiteit kan een rol spelen in de ontwikkeling van woordenschat en de samenstelling ervan (Zmarich et al., 2009).

5. Resultaten van zich normaal ontwikkelende Italiaanse peuters

Tussen maart en mei 2018 werden 19 eentalige Italiaanse kinderen en 17 meertalige kinderen getest met de Italiaanse versie van Speakaboo. (dissertation project I. Revolon, University of Sheffield) De eentalige steekproef werd gerekruteerd in een Italiaanse kleuterschool, terwijl de meertalige steekproef afkomstig was van een Italiaanse peuterspeelzaal in Nederland. De kinderen in beide groepen ontwikkelden zich normaal (volgens ouders en leidsters). De leeftijd van de eentalige kinderen was gemiddeld 48 maanden (range 43-54 maanden). De gemiddelde leeftijd van de meertalige kinderen was 49 maanden (range 32-43 maanden). Dit verschil was significant.

De Italiaanse versie van Speakaboo bestaat uit 39 items. De kinderen moesten de items uit de test spontaan benoemen. Als dit niet lukte of de kinderen benoemden in een andere taal dan het Italiaans, dan werd gevraagd om het woord na te zeggen.

Eentalige kinderen

Benoemen, nazeggen en lexicale variatie

De meeste kinderen konden de foto's spontaan noemen, wat aangeeft dat de keuze van de items geschikt was voor de beoogde leeftijdsgroep. Drie items in het bijzonder moesten echter vaak worden nagezegd. Het plaatje van de mond (bocca) kreeg de juiste naam na een prompt. Sommige kinderen hadden de neiging om faccia (gezicht) of denti (tanden) te zeggen. De andere twee woorden die vaak moesten worden nagezegd, waren torre (toren) en gabbia (kooi).

Ten slotte werd opgemerkt dat sommige kinderen het plaatje wel correct benoemden maar een achtervoegsel toevoegden (bijvoorbeeld stella-stellina). Dit werd goed gerekend. Deze toevoegingen kwamen niet vaak voor (2-3%) maar zijn wel heel gebruikelijk in het Italiaans. De achtervoegsels worden veel gebruikt als volwassenen tegen kinderen praten, om aan te geven dat iets schattig is.

Uitspraak

De eentalige kinderen hadden een gemiddelde PCC van 90,22. De kinderen scoorden beter naarmate ze ouder waren.

De meest voorkomende fouten waren consoantdeletie, gevolgd door deaffricatie, clusterreductie, lateralisatie en gliding. Dit is niet onverwacht; affricaten, clusters en liquids worden pas verworven na het vierde jaar. (Zmarich et al., 2012; Zanobini et al., 2011; Tresoldi et al., 2015). De hoge frequentie van consoantdeleties kan komen door het weglaten van /l/, /m/, /n/ en /r/ voor een andere consoant. Kinderen lieten bijvoorbeeld /l/ weg in albero (boom) en zeiden dus [abero]. Of bijvoorbeeld [elefate] voor /elefante/ of [eba] voor /erba/ (gras). Consistent correcte productie van deze consonanten in deze positie wordt verkregen na het 5e jaar (Tresoldi et al., 2015). Dit is ook de reden waarom deze woorden aan het eind van de test gepresenteerd worden.

Vergelijking tussen eentalige en meertalige kinderen

We hebben vergeleken hoe eentalige en meertalige kinderen op de app-stimuli reageerden. Onze eentalige en meertalige groepen verschilden aanzienlijk in leeftijd, waarbij eentalige kinderen ouder

waren dan de meertalige kinderen. Dit leeftijdsverschil was bepalend voor de groepsverschillen in lexicale variatie en PCC, maar NIET voor verschillen in de hoeveelheid woorden die moesten worden nagezegd.

Tabel 4 geeft een overzicht van de gemiddelde scores verkregen door de eentalige en meertalige groepen in onze steekproef.

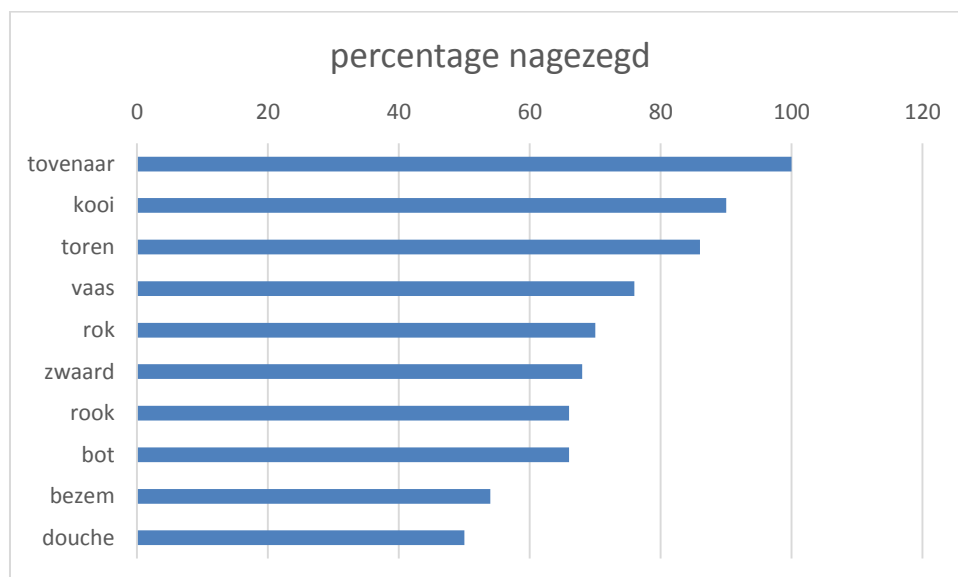
Tabel 4

Gemiddelde scores van zich normaal ontwikkelende eentalige en meertalige Italiaanse kinderen

	Eentalig	Meertalig
Leeftijd in maanden	48 maanden	40 maanden
Aantal woorden niet spontaan benoemd	4.68	13.18
Aantal consonanten geproduceerd	97.73	97.35
Aantal consonanten incorrect	8.42	12.71
Aantal consonanten correct	89.31	84.65
Percentage Consonanten Correct (PCC)	91.38	86.94

Benoemen, nazeggen en lexicale variatie

Meertalige kinderen moesten meer woorden nazeggen dan eentalige kinderen. In veel gevallen benoemden deze kinderen het woord dan eerst in een andere taal. We vroegen ons af of dit kwam doordat de kinderen het Italiaanse woord niet kenden. De gegevens lijken deze hypothese echter niet te ondersteunen. Onder de woorden die de kinderen hadden nagezegd, werden slechts 45 (van de 225) eerst in een andere taal benoemd. Meer dan 50 woorden weken af van het target woord (bijvoorbeeld 'borstel' voor 'kam') en de meeste woorden (113) waren helemaal niet bekend bij de kinderen. Onze ANCOVA-analyse suggereerde dat leeftijd geen rol speelde in het verschil tussen de twee groepen.

Figuur 1: *Woorden die moesten worden nagezegd door meer dan 50% van de meertalige kinderen. De woorden 'tovenaar' en 'kooi' moesten ook door de eentalige kinderen in meer dan de helft van de gevallen nagezegd worden. De andere woorden warden hoefden door minder dan 35% van de eentalige kinderen worden nagezegd..*

We gaan er van uit dat culturele en cross-linguïstische effecten de oorzaak zijn voor deze resultaten. Meertalige kinderen in Nederland worden krijgen niet dezelfde input als hun eentalige leeftijdsgenoten.

Uitspraak

Meertalige kinderen maakten meer fouten dan eentalige kinderen. Hun gemiddelde PCC was 88,39. Dit kan verklaard worden door het feit dat de meertalige groep gemiddeld jonger was dan de eentalige groep kinderen. Dit wordt bevestigd door de ANCOVA-analyse.

Ter vergelijking: het aantal fouten dat door meertalige kinderen werd gemaakt, was hoger voor elk type fout, behalve voor de-affricatie en clusterreductie.

Tabel 5

Fonologische processen in zich normaal ontwikkelende Italiaanse peuters (Revolon & Thomson, 2018)

Proces	Voorbeeld	Frequentie eentaligen	Frequentie meertaligen
Omissions	'ana → 'rana	36	44
Lateralisatie /r/	'rana → 'lana	20	28
Fronting	'kane → 'tane 'jim:ja' → 'sim:ja	6	26
Anders*		21	24
Deaffricatie	'pit:sa → 'pis:a 'dzebra → 'zebra	10	21
Gliding	'foʌ:a → 'foja	8	18
CC reductie	'stella → 'tella	27	18
Stopping	'fumo → 'tumo	10	12
Affricatie	'sole → 'tsole	16	1

*fouten die minder voorkwamen, bijvoorbeeld devoicing, assimilation, syllable deletie en degeminatie

Aangezien de meeste fouten passen bij de ontwikkelingsleeftijd van de meertalige kinderen, bespreken we hier alleen een aantal fouten vanuit cross-linguïstisch perspectief.

De hogere frequentie van de-affricatie kan komen doordat deze klanken (met name /dz/ en /ts/ pas laat verworven worden (na 4 jaar) maar ook doordat ze niet voorkomen in de andere talen die het kind spreekt, zoals Nederlands en Engels. Het merendeel van de deaffricatiefouten deed zich voor in het woord zebra. In het Italiaans wordt dit woord met een affricaat uitgesproken maar in het Nederlands en Engels niet.

Een duidelijker voorbeeld van interferentie is de uitspraak van de /r/. In het Italiaans is de /r/ een echte trill, bijvoorbeeld in /rana/ en /tor: e/ en iets minder nadrukkelijk in /dʒiraf:a/. De uvulaire variant /R/ wordt ook geaccepteerd in het Italiaans, maar is niet zo gewoon als in het Nederlands. Meertalige kinderen die minstens één ouder hadden die Nederlands sprak, produceerden de /R/ in plaats van de Italiaanse trill.

6. Referenties

- AIRE – Anagrafe Italiani Residenti Estero (2009). *Anagrafe degli Italiani residenti all'estero. Situazione aggiornata al 20 maggio 2009. Statistica per territorio* [Register of Italians resident abroad. Updated situation at 20 May 2009. Statistics by territory]. Retrieved on September 11th 2017 from <http://www.prefettura.it/files/docs/1140/06.pdf>
- Barca, L., Burani, C., & Arduino, L. (2002). *Word naming times and psycholinguistic norms for Italian nouns*. Behavior Research Methods, Instruments, & Computers, 34(3), 424–434.
- Berruto G. (2006). *Corso elementare di linguistica generale* [Elementary course of general linguistics]. UTET Università.
- Bertinetto, P. M., & Loporcaro, M. (2005). *The sound pattern of Standard Italian, as compared with the varieties spoken in Florence, Milan and Rome*. Journal of the International Phonetic Association 2005, 35(2):131-151. doi: <https://doi.org/10.1017/S0025100305002148>
- Bortolini, U. (1995). *PFLI Prove per la valutazione fonologica del linguaggio infantile* [The Assessment of Phonological Production of Children]. Padova: Edit Master Srl.
- Bortolini U. (2004). *Test PFLI. Prove per la valutazione fonologica del linguaggio infantile* [The Assessment of Phonological Production of Children]. Edizioni del Cerro.
- Burani, C., Barca, L., & Ellis, A. W. (2006). *Orthographic complexity and word naming in Italian: Some words are more transparent than others*. Psychonomic Bulletin & Review, 13(2), 346–352.
- Caselli, M.C., & Casadio, P. (1995). *Il primo vocabolario del bambino. Guida all'uso del questionario MacArthur per la valutazione della comunicazione e del linguaggio nei primi anni di vita* [The first child vocabulary. Guide to using the MacArthur questionnaire for the assessment of communication and language in the early years of life]. FrancoAngeli, Milano
- Caselli, M.C., Casadio, P., & Bates, E. (1999). *A comparison of the transition from first words to grammar in English and Italian*. Journal of Child Language, 26, 69–111.
- Caselli, M.C., Pasqualetti, P., & Stefanini, S. (2007). *Parole e frasi nel "Primo vocabolario del bambino". Nuovi dati normativi fra 18 e 36 mesi e Forma breve del questionario*. [Words and phrases in the "First child vocabulary". New regulatory data ranging from 18 to 36 months and Short form of questionnaire]. FrancoAngeli, Milano
- Expat Insider (2016). *Expat Insider 2016: Three years of insights. Survey report*. Retrived on September 11th 2017 from https://inassets1-internationalsgmbh.netdna-sl.com/static/bundles/internationalsexpatinsider/pdf/expat_insider_2016_the_international_survey.pdf
- Fenson, L., Dale, P., Reznick, S., Thal, D., Bates, E., Hartung, J.P., Pethick, S., & Reilly, J.S. (1993). *The MacArthur Communicative Development Inventories (CDI)*. San Diego, CA: Singular Publishing Group.
- Goslin, J., Galluzzi, C., & Romani, C. (2013). *PhonItalia: a phonological lexicon for Italian*. Behavior Research Methods, 46(3), 872–886. <https://doi.org/10.3758/s13428-013-0400-8>
- Maddieson, I., Flavier, S., Marsico, E., Coupé, C. & Pellegrino, F. (2013). "LAPSyD: Lyon-Albuquerque Phonological Systems Database", proc. of 14th Interspeech Conference, Lyon, France, 25-29 August 2013. Available from <http://www.lapsyd.ddl.ish-lyon.cnrs.fr/lapsyd/>
- Kramer, M. (2009). *The Phonology of Italian*. Oxford University Press
- Rinaldi, P., Barca, L. & Burani, C. (2004). *A database for semantic, grammatical and frequency properties of the first words acquired by Italian children*. Behavior Research Methods

- Instruments & Computers 36(3), 525–30. Available from <http://www.istc.cnr.it/grouppage/pvbvarless>
- Tresoldi, M., Ambrogi, F., Favero, E., Colombo, A., Barillari, M. R., Velardi, P., & Schindler, A. (2015). Reliability, validity and normative data of a quick repetition test for Italian children. *International journal of pediatric otorhinolaryngology*, 79(6), 888-894.
- Zanobini, M., Viterbori, P., & Saraceno, F. (2011). *Phonology and Language Development in Italian*. 55, 16–31. [https://doi.org/10.1044/1092-4388\(2011/10-0228\)a](https://doi.org/10.1044/1092-4388(2011/10-0228)a)
- Zmarich, C. (2010b). *Lo sviluppo fonetico/fonologico da 0 a 3 anni* [The phonetic/phonological development from 0 to 3 years]. In Bonifacio, S. and Hsvastja Stefani, L. (Eds). *L'intervento precoce nel ritardo di Linguaggio. Il modello INTERACT per il bambino parlatore tardivo* [Early intervention in language delay. The INTERACT model for late talkers]. 17-39. Milano: FrancoAngeli.
- Zmarich, C., & Bonifacio, S. (2005). *Gli inventari fonetici dai 18 mesi ai 36 mesi d'età: uno studio longitudinale* [Phonetic inventories in Italian children aged 18-27 months: a longitudinal study]. Available from www2.burlo.trieste.it/documenti/Zma_Svil.Fon_ECM_Burlo07_ExBurlo06_2.pdf
- Zmarich C., & Bonifacio S. (2005). *Phonetic inventories in Italian children aged 18-27 months: a longitudinal study*, Proceedings of INTERSPEECH 2005 - Eurospeech, 9th European Conference on Speech Communication and Technology, Lisbon, Portugal, September, 4-8, 2005, ISCA, New York (NY), 757-760 [ISSN 1018-4074]
- Zmarich, C., Bonifacio, S., Bardozzetti, M. P., & Pisciotta, C. (2010a). *Test fonetico della prima infanzia per bambini dai 18 ai 36 mesi: analisi con "Phon" dei primi dati raccolti* [Phonetic Test for Early Infancy for children from 18 to 36 months: analysis of the first data with "Phon"]. In Schmid, S., Schwarzenbach, M., & Studer, D. (Eds). *La dimensione temporale del parlato* [The temporal dimension of speech]. Atti del 5° convegno AISV, Zurich, 4-6 2009, Torriana: EDK, 567-58
- Zmarich, C., Dispaldro, M., Rinaldi, P., & Caselli, M.C. (2009). *La composizione fonetica del primo vocabolario del bambino* [The phonetic composition of the Italian Communicative Development Inventory]. In Romito, L., Galatà, V., Lio, R. (Eds). *La Fonetica Sperimentale; Metodo e Applicazioni* [The experimental phonetics; Methods and Applications]. Atti del 4° Convegno Nazionale AISV. Università della Calabria, 3-5 December 2007; EDK Editore SRL: RN, Vol. 4, 2009, 324-336 [ISBN: 978-88-6368-046-1]
- Zmarich, C., Fava, I., Del Monego, G., & Bonifacio S. (2012). *Verso un test fonetico per la prima infanzia* [Towards a phonetic test for early infancy]. In Falcone, M., and Paoloni, A. (Eds). *La voce nelle applicazioni* [The voice in applications]. Atti dell'8 convegno nazionale AISV, 25-27 January 2012, Rome. Bulzoni Editore: Roma, 51-66 [ISBN: 978-88-7870-774-0]

Dankwoord

We bedanken G. Bianco en B. Giannuzzi voor hun nuttige bijdragen aan de ontwikkeling van de Italiaanse versie van Speakaboo.

© Kentalis, 21-2-19, Sint Michielsgestel